

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

УДК 796.88/796(477.54)

ТИХОРСЬКИЙ О. А., ДОРОФЄЄВА Т. І., ДЖИМ В. Ю.

Харківська державна академія фізичної культури

Особливості розвитку бодібілдингу в Україні та Харківській області

Анотація. Мета: встановити особливості розвитку бодібілдингу в Україні та на Харківщині. **Матеріал і методи:** аналіз архівних матеріалів, протоколів змагань, друкованих видань та інших джерел. Поетапно проводились дослідження розвитку бодібілдингу в Україні та Харківщині від перших змагань до сучасних часів. **Результати:** бодібілдинг – вид спорту, яким можна займатись у будь-якому віці. Це робить бодібілдинг поширеним серед різних верств населення. **Висновки:** з кожним роком в Україні зростає кількість спортсменів та рівень їхньої підготовленості. Спортсмени України в цілому та Харківської області, зокрема, показують високі результати на міжнародних змаганнях.

Ключові слова: бодібілдинг, протоколи змагань, фітнес-центри, підготовленість, міжнародні змагання, результати.

Вступ. Бодібілдинг – один з молодих видів спорту. Перша федерація бодібілдингу була зареєстрована лише у 1948 році. Однак культура здорового пропорційного тіла зародилася ще в античні часи. У стародавній Греції та Римі у пошані були атлетичні форми, про що свідчать скульптури тих часів. Також у творах Гомера «Іліада» та «Одіссея» були описані атлетичні форми Ахілла та Гектора [8; 13; 14]. За останні роки бодібілдинг в Україні розвивається стрімкими темпами. Однією з причин розвитку стає відкриття тренажерних залів, поява можливості харчуватися якісними продуктами та мода на красиве здорове тіло. У наші часи у кожній успішній людині є абонемент у фітнес-центр. У сучасному світі, де праця автоматизована, людині не вистачає рухової активності, тому до занять у тренажерних залах долучається велика кількість людей. Вітчизняні спортсмени з гідністю представляють Україну на міжнародній арені [11; 12].

Аналіз розвитку бодібілдингу в Україні та Харківській області, який міцно увійшов в культуру населення нашої країни, дасть можливість прогнозування подальших перспектив та шляхів розвитку цього виду спорту. Результати досліджень відомих українських фахівців Ю. Грота та М. Олійника [1; 4–7] показали, що бодібілдинг на Харківщині та Україні розвивався нерівномірно. Так, якщо у 1990-х роках Україну на міжнародних змаганнях представляло декілька спортсменів-бодібілдерів, то у 2000 році харків'янка Валентина Чепіга досягає вищого звання у бодібілдингу Міс Олімпія. А починаючи з 2008 року, збірна команда України з бодібілдингу гідно представляє країну, займаючи призові місця на командній першості чемпіонатів та кубків Європи та світу.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано за темою Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. за темою 3.7 «Методологічні і організаційно-методичні основи визначення індивідуальної норми фізичного стану людини» (номер державної реєстрації 0111U000192).

Мета дослідження: встановити особливості розвитку бодібілдингу на Харківщині та Україні.

Матеріал і методи дослідження: аналіз даних науково-методичної літератури, аналіз і систематизація результатів змагань різного рівня.

dx.doi.org/10.15391/sns.v.2015-1.022

© ТИХОРСЬКИЙ О. А., ДОРОФЄЄВА Т. І., ДЖИМ В. Ю. 2015

Результати дослідження та їх обговорення.

Перший клуб культуризму в Україні був відкритий Леонідом Жаботинським [2; 3]. Це відбулося першого вересня 1965 року при важкоатлетичному манежі «Спартак» у місті Запоріжжя. У грудні 1974 року перші українські атлети виїхали за межі республіки на турнір у м. Таллінн. Тоді Україна була представлена двома атлетами з Києва і шістьма з Запоріжжя. Кращих результатів домоглися С. Шапошніков, Б. Левченко, А. Горшков, А. Довгокір, а Запорізька команда стала чемпіоном у командній першості СРСР [8; 13]. У СРСР культуризм заборонявся, як чужий, буржуазний вид культури і спорту. У 70-х і 80-х тільки функціонери республік Прибалтики Естонії, Латвії, Литви організують змагання з бодібілдингу. Але це лише завдяки прогресивності керівництва цих республік. Складніше і навіть зовсім безнадійно йдуть справи у Білорусії, Україні, Молдавії, Росії. В Україні перші напівофіційні змагання з культуризму починають організовуватися з 1972 р. У Росії та Білорусії – з 1980–1986 р. Виняток становили Тюмень і Северодвинськ, де брати Колтун, Аркадій та Євген, організували змагання з 1972 р. [4–8]. У СРСР у 70-х, 80-х роках на один населений пункт в 500–800 тисяч населення у кращому випадку налічувалося 8–10 атлетів, які вважали себе культуристами [8; 13].

На сьогоднішній день в Україні існують такі федерації з бодібілдингу – UFBB, NABBA, WFF. Статус національної має федерація IFBB. Разом з тим, не існує науково-історичних досліджень розвитку бодібілдингу в Україні та Харківській області.

Національна федерація бодібілдингу та фітнесу України заснована у 1972 році та мала назву «Комісія з атлетичної гімнастики при федерації важкої атлетики України». У 1992 році була заснована і зареєстрована федерація бодібілдингу України, у цьому ж році у м. Грац (Австрія) українська федерація була прийнята до складу Міжнародної федерації бодібілдингу (IFBB), яку з 1946 року очолював її засновник – Бен Вейдер. З 2006 року президентом IFBB став Рафаель Сантоха. З 1992 по 2008 рік очолював українську федерацію (ФББУ) Андрій Долгокір (м. Запоріжжя), Заслужений тренер України, суддя міжнародної категорії [13; 14].

З 2008 року по даний час Президентом федерації бодібілдингу та фітнесу України є Ігор Делієв (м. Київ), Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, суддя міжнародної категорії, Президент асоціації елітних спортсменів України «Клуб Біола».

Першим вітчизняним чемпіоном світу з бодібіндингу у 1994 році у м. Шанхай (Китай) став Сергій Отрох (м. Київ), категорія до 65 кг [13; 14].

З 2001 року наша Федерація бере участь у Всесвітніх Іграх. Першим учасником від Федерації був Олег Протас (м. Одеса). У 2005 р. від Федерації бодібіндингу України у Всесвітніх Іграх брала участь тільки одна спортсменка – Ірина Петренко (м. Суми), яка принесла Україні золоту медаль. У 2009 р. – на Всесвітніх Іграх команда збірної України з бодібіндингу та фітнесу посіла перше загальнокомандне місце (3 золота, 1 срібло, 1 бронза). Федерація бодібіндингу та фітнесу України провела два чемпіонати Європи з бодібіндингу, бодіфітнесу та фітнесу серед жінок (2001 р. – м. Київ, 2005 р. – м. Ялта); у 2004 році Фе-

дерація отримала статус Національної, який був присвоєний наказом Держкомспорту України № 2531 від 10.08.2004 г. [10; 13].

У 2006 р. – чемпіонат Європи «Биола Pro-International» (м. Київ) з бодібіндингу серед чоловіків і з фітнесу серед жінок був визнаний Міжнародною федерацією кращим спортивним шоу за всю історію IFBB; 2007 р. – організація та проведення перших Європейських ігор з бодібіндингу серед чоловіків і фітнесу серед чоловіків і жінок; 2010 р. – чемпіонат Європи з бодібіндингу (м. Донецьк), фітнесу, бодіфітнесу та класичного бодібіндингу серед юніорів та майстер-клас. Україна займає перше командне місце.

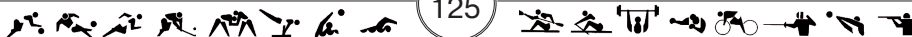
На сьогоднішній день до складу Міжнародної федерації бодібіндингу (IFBB) входять 182 країни світу,

Виступи бодібілдерів України на міжнародних змаганнях

Рік	Місце проведення змагань	Назва змагань	Ім'я спортсмена	Місце	Вагова категорія
1997	Чехія	Чемпіонат Європи	Чепіга Валентина	1	62 кг
1998	Чехія	Чемпіонат світу	Чепіга Валентина	1	62 кг
1999	США	Міс Олімпія	Чепіга Валентина	12	Орен
1999	Швейцарія	Чемпіонат Європи	Білоус Олександр	5	До 80 кг
2000	США	Міс Олімпія	Валентина Чепіга	1	Орен
2001	Росія	Чемпіонат Європи	Білоус Олександр	2	До 80 кг
2002	Мінськ	Чемпіонат Європи	Сабалаєв Сергій	1	До 65 кг
			Білоус Олександр	1	До 90 кг
			Гречухов Віталій	1	До 75 кг
2002	Єгипет	Чемпіонат світу	Білоус Олександр	1	До 80 кг
2008	Бахрейн, Манама	Чемпіонат світу	Білоус Олександр	3	До 90 кг
2008	Плайя де Аро, Іспанія	Чемпіонат Європи	Проценко Сергій	6	До 65 кг
			Макогон В'ячеслав	1	До 70 кг
			Бейла Балог	4	До 80 кг
			Гесь Сергій	5	До 80 кг
			Бойченко Олександр	8	До 85 кг
			Кухарчук Андрій	3	До 90 кг
			Кудлай Анатолій	4	До 100 кг
			Кузьмін Михайло	8	До 100 кг
			Розмариця Леонід	11	Кл. бодібіндинг до 170 см
2008	Сербія, Новий Сад	Чемпіонат Європи	Микитка Олександр	2	До 65 кг
			Проценко Сергій	4	До 70 кг
			Брадов Артем	1	До 80 кг
			Гесь Сергій	1	До 85 кг
			Шарапов Андрій	5	До 85 кг
			Кухарчук Андрій	1	До 100 кг
			Мучак Сергій	2	До 100 кг
			Кудлай Анатолій	5	До 100 кг
			Яцюк Сергій	8	Понад 100 кг
			Розмариця Леонід	1	Кл. бодібіндинг до 170 см
			Василевський Вадим	10	Кл. бодібіндинг до 175 см
2009	Тайвань, Гаосюн.	VIII Всесвітні ігри	Білоус Олександр	1	Понад 85 кг
			Бейла Балог	1	До 80 кг
			Макогон В'ячеслав	2	До 75 кг
2009	Румунія, Байа Мара	Чемпіонат Європи серед ветеранів та юніорів	Мітрюшин Вадим	1	Ветерани 40–49 р. Понад 90 кг
2010	Нідерланди	Чемпіонат Європи	Мучак Сергій	4	До 100 кг

Продовження табл.

Рік	Місце проведення змагань	Назва змагань	Ім'я спортсмена	Місце	Вагова категорія
2010	Донецьк	Чемпіонат Європи	Костенко Олександр	3	Юніори до 75 кг
			Марциняк Роман	2	Юніори до 75 кг
			Ітченко Михайло	1	Юніори понад 75 кг
			Краснокутський Олександр	4	Юніори понад 75 кг
			Кошельник Артур	4	Юніори класичний бодібілдинг
			Бойко Леонід	7	Ветерани 40–49 р. до 90 кг
			Кудлай Анатолій	1	Ветерани 40–49 р. до 100 кг
			Чорноус Павло	5	Ветерани 40–49 р. до 100 кг
			Куліков Олександр	6	Ветерани 50–59 р. понад 80 кг
			Безпаленко Василь	5	Ветерани понад 60 років
			Шабельний Сергій	4	Ветерани класичний бодібілдинг
			Скуренок Тетяна	1	Ветерани жінки
			Розмариця Оксана	2	Ветерани жінки
			Христофорова Марина	3	Ветерани жінки
2011	Болгарія, Софія	Чемпіонат Європи	Кислий Олександр	1	Класичний бодібілдинг до 180 см
			Горенков Сергій	4	Класичний бодібілдинг понад 180 см
			Ярмола Андрій	1	До 70 кг
			Шумінський Віктор	5	До 85 кг
			Ткаченко Геннадій	6	До 85 кг
			Карпук Микола	3	До 90 кг
			Пронтенко Павло	9	До 100 кг
2012	Санта Сусанна, Іспанія	Чемпіонат Європи	Горенков Сергій	1	Класичний бодібілдинг до 180 см
			Брадов Артем	3	До 80 кг
			Сорокін Анатолій	6	До 85 кг
			Пронтенко Павло	11	До 90 кг
			Білецький Роман	7	До 100 кг
			Олексіїв Олександр	9	Понад 100 кг
			Волосов В'ячеслав	10	Понад 100 кг
Ткаченко Геннадій	5	Ветерани 40–49 років до 90 кг			
2013	Мадрид	Арнольд Класік	Горенков Сергій	1	Абсолютна категорія, класичний бодібілдинг
2013	Санта Сусанна, Іспанія	Чемпіонат Європи серед юніорів та ветеранів	Березовський Максиміліан	5	Юніори, бодібілдинг до 75 кг
2013	Коламбус, США	Арнольд Класік	Рашоянс Ігор	2	Кл. бодібілдинг до 180 см
2013	Марокко, Марракеш	Чемпіонат світу	Слободянюк Олександр	1	До 100 кг
			Кухарчук Андрій	3	До 90 кг
2013	Санкт-Пльютен, Австрія	Чемпіонат світу з класичного бодібілдингу	Кухарчук Андрій	1	До 180 см

Продовження табл.

Рік	Місце проведення змагань	Назва змагань	Ім'я спортсмена	Місце	Вагова категорія
2014	Санта Сусанна, Іспанія	Чемпіонат Європи серед ветеранів і юніорів	Зимогляд Юрій	8	Кл. бодібілдинг до 175 см
			Какорін Олег	3	Кл. бодібілдинг до 180 см
			Ющенко Роман	1	Бодібілдинг до 70 кг
			Каленський Віталій	8	Абс. Категорія Бодібілдинг до 85 кг
			Черняк Сергій	9	Ветерани 40-49р До 90 кг
			Ковальов Артур	15	Бодібілдинг до 90 кг
			Чорноус Ольга	1	Понад 100 кг
2014	Чехія, Прага	Аматорська Олімпія	Мараховський Павло	4	Абсолютна категорія До 163 см
			Ященко Андрій	3	До 80 кг
			Ковальов Артур	6	Понад 100 кг

серед яких збірна команда України бодібілдингу та фітнесу, яка впродовж багатьох років утримує лідируючі позиції у рейтингу Міжнародної федерації [15; 16].

Харківська область – одна з провідних областей України з розвитку бодібілдингу. У 2000 р. – Валентина Чепіга (м. Харків) – єдина українська спортсменка, яка здобула титул «Міс Олімпія» (вищий професійний титул в IFBB). У 2002 році представник Харкова Сергій Сабалаєв посідає перше місце на чемпіонаті Європи з бодібілдингу. Представник юніорської збірної міста Харків Олександр Костенко у 2010 році посідає третє місце на чемпіонаті Європи серед юніорів та ветеранів у місті Донецьк. Провідний фахівець у галузі бодібілдингу як старший тренер збірної команди Харківської області, а також кваліфікований спортсмен Олександр Кислий у 2011 році виборює золото на чемпіонаті Європи та виконує норматив майстра спорту міжнародного класу, згодом його запрошують до міста Київ, де він займається тренерською діяльністю. Найтитулованіший спортсмен Харківської області у класичному бодібілдингу Горенков Сергій – здобуває золото на чемпіонаті Європи у 2012 році та стає абсолютним чемпіоном міжнародного турніру Арнольд Классік [16].

Висновки:

1. Бодібілдинг в Україні набуває популярності. Покращується з кожним роком спортивний рівень майстерності українських бодібілдерів. Спортсмени України у цілому та Харківської області, зокрема, показують високі результати на міжнародних змаганнях.

2. Бодібілдинг – один з небагатьох видів спорту, де спортсмени можуть змагатися у будь-якому віці. Людина може почати займатися бодібілдингом у тридцять років і досягати високих результатів. Це робить бодібілдинг популярним у різних верств населення.

3. Перспективним напрямком розвитку бодібілдингу на Харківщині є відкриття нових тренажерних залів, проведення семінарів у дитячих загальноосвітніх школах, а також спортивних школах Харківської області щодо популяризація цього виду спорту та здорового способу життя, а також залучення дітей та дорослих, які бажають займатися бодібілдингом, у спортивні секції фітнесу м. Харкова на безкоштовній основі

У подальших дослідженнях планується вивчити соціально-психологічні та фізіологічні аспекти розвитку бодібілдингу.

Список використаної літератури:

1. Грот Ю. И. Спортивная доблесть Предместья / Ю. Грот, О. Жикол, Н. Приз. – Харьков : Золотые страницы, 2011. – 512 с.
2. Історія міста Харкова. ХХ століття. – Харьков : Фоліо, 2004.
3. Жаботинский Л. И. На вершине Олимпа: Записки двухкратного Олимпийского чемпиона по тяжелой атлетике. – Запорожье : Издатель Глазунов С. А., 2005. – 480 с. : ил.
4. Олейник Н. А. История физической культуры на Харьковщине (люди, годы, факты 1874–1950 гг.) / Н. А. Олейник, Ю. И. Грот. – Харьков : ХДАФК, 2002. – Т 1. – 376 с.
5. Олейник Н. А. История физической культуры на Харьковщине (люди, годы, факты 1951–1974 гг.) / Н. А. Олейник, Ю. И. Грот. – Харьков : Прапор, 2005. – Т 2. – 448 с.
6. Олейник Н. А. История физической культуры на Харьковщине (люди, годы, факты 1975–1992 гг.) / Н. А. Олейник, Ю. И. Грот. – Харьков : Прапор, 2009. – Т 3. – 448 с.
7. Олейник Н. А. История физической культуры на Харьковщине (люди, годы, факты 1993–2011 гг.) / Н. А. Олейник, Ю. И. Грот. – Харьков : Золотые страницы. 2012. – Т 4. – 332 с.
8. Пилипко В. Ф. Атлетизм : [навч. посіб. для вузів] / В. Ф. Пилипко, В. В. Овсієно. – Х. : ОВС, 2007. – 136 с.
9. Джим В. Ю. Особливості харчування бодібілдерів у підготовчому періоді тренувань / В. Ю. Джим, Т. І. Дорофеева // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х. : ХДАФК, 2013. – № 4. – С. 15–19.
10. Джим В. Ю. Індивідуалізація тренувального процесу кваліфікованих бодібілдерів протягом річного макроциклу : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. фіз. вих. наук. : спеціальності 24.00.01 «Олімпійський та професійний спорт» / В. Ю. Джим. – Харків, 2014. – 20 с.
11. Олешко В. Г. Силовые виды спорта / В. Г. Олешко. – К. : Олимпийская литература, 1999. – 287 с.
12. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В. Н. Платонов. – Киев : Олимп. лит., 2004. – 808 с.
13. Галашко М. І. Теорія і методика обраного виду спорту (важка атлетика) : [навч. посібник для ВУЗів] / М. І. Галашко, О. Б. Півень, В. Ю. Джим, Л. В. Канунова. – Харків : ХДАФК. : 2013. – 406 с.
14. Півень О. Б. Історичні аспекти розвитку важкої атлетики на Харківщині / О. Б. Півень, Л. В. Канунова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х. : ХДАФК, 2014. – № 1. – С. 92–98 с.

15. Стеценко А. І. Пауерліфтинг : [навчальний посібник] / А. І. Стеценко. – Черкаси : НДІТЕХІМу, 2008. – 459 с.
 16. Реферат : Історія виникнення силових видів спорту на Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до журн. : <http://www.ronl.ru/referaty/inostranny-yazyk/93263/>

Стаття надійшла до редакції: 07.11.2014 р.
 Опубліковано: 31.12.2014 р.

Аннотация. Тихорский А. А., Дорофеева Т. И., Джим В. Ю. Тенденции развития бодибилдинга в Украине и Харьковской области. Цель: установить особенности развития бодибилдинга в Украине и в Харьковской области. Материал и методы: анализ архивных материалов, протоколов соревнований, печатных изданий и других источников. Поэтапно проводились исследования развития бодибилдинга в Украине и Харьковской области от первых соревнований до настоящего времени. Результат: бодибилдинг – вид спорта, которым можно заниматься в любом возрасте. Это делает бодибилдинг распространенным среди различных слоев населения. Выводы: с каждым годом в Украине растет количество спортсменов и уровень их подготовленности. Спортсмены Украины и Харьковской области, в частности, показывают высокие результаты на международных соревнованиях.

Ключевые слова: бодибилдинг, протоколы соревнований, фитнес-центры, подготовленность, международные соревнования, результаты.

Abstract. Tyhorsky O., Dorofeeva T., Dzhym V. Trends bodybuilding development in Ukraine and Kharkov region. Purpose: to determine the features of bodybuilding and Ukraine in Kharkiv region. Material and Methods: results conducted on the basis of archival materials and records of events, publications and other sources. Incrementally conducted research of bodybuilding Ukraine and Kharkiv from the first event to modern times. Results: bodybuilding – a sport that can be practiced at any age. This makes bodybuilding common among different population groups. Conclusions: every year in Ukraine, the growing number of athletes and their level of preparedness. Athletes of Ukraine and the Kharkiv region show good results in international competitions.

Keywords: bodybuilding protocols competitions, fitness centers, fitness, international competition results

References:

- Grot Yu. I., Zhikol O., Priz N. Sportivnaya doblest' predmest'ya [Athletic prowess suburbs], Khar'kov, 2011, 512 p. (rus)
- Istoriya mista Kharkova. XX stolittya [History of Kharkiv. Twentieth century], Khar'kov, 2004. (ukr)
- Zhabotinsky L. I. Na vershine Olimpa: Zapiski dvukhratnogo Olimpiyskogo chempiona po tyazhelyo atletike [At the top of Olymp: note two-fold Olympic champion in weightlifting], Zaporozh'ye, 2005, 480 p. : il. (rus)
- Oleynik N. A., Grot Yu. I. Istoriya fizicheskoy kul'tury na Khar'kovshchine (lyudi, gody, fakty 1874–1950 gg.) [History of Physical Education in Kharkiv (people years, facts 1874–1950 biennium)], Kharkov, 2002, vol. 1, 376 p. (rus)
- Oleynik N. A., Grot Yu. I. Istoriya fizicheskoy kul'tury na Khar'kovshchine (lyudi, gody, fakty 1951–1974 gg.) [History of Physical Education in Kharkiv (people years, facts 1951–1974 biennium)], Kharkov, 2005, vol. 2, 448 p. (rus)
- Oleynik N. A., Grot Yu. I. Istoriya fizicheskoy kul'tury na Khar'kovshchine (lyudi, gody, fakty 1975–1992 gg.) [History of Physical Education in Kharkiv (people years, facts 1975–1992 biennium)], Kharkov, 2009, vol. 3, 448 p. (rus)
- Oleynik N. A., Grot Yu. I. Istoriya fizicheskoy kul'tury na Khar'kovshchine (lyudi, gody, fakty 1993–2011 gg.) [History of Physical Education in Kharkiv (people years, facts 1993–2011 biennium)], Kharkov, 2012, vol. 4, 332 p. (rus)
- Pilipko V. F., Ovsieno V. V. Atletizm [Athleticism], Kharkov, 2007, 136 p. (rus)
- Dzhim V. Yu., Dorofeeva T. I. Slobozans'kij nauk.-sport. visn. [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2013, vol. 4, pp. 15–19. (ukr)
- Dzhim V. Yu. Individualizatsiya trenuval'nogo protsessu kvalifikovanikh bodibilderiv protyagom richnogo makrotsiklu : avtoreferat dis. kand. fiz. vikh. nauk. [Personalization skilled bodybuilders training process for the annual macrocycle : PhD thesis], Kharkiv, 2014, 20 p. (ukr)
- Oleshko V. G. Silovye vidy sporta [Power Sports], Kyiv, 1999, 287 p. (rus)
- Platonov V. N. Sistema podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte. Obshchaya teoriya i ee prakticheskie prilozheniya [The system of training athletes in Olympic sports. Total theory and its practical applications], Kiev, 2004, 808 p. (rus)
- Galashko M. I., Piven' O. B., Dzhim V. Yu., Kanunova L. V. Teoriya i metodika obranogo vidu sportu (vazhka atletika) [Theory and methodology of chosen sport], Kharkiv, 2013, 406 p. (ukr)
- Piven' O. B., Kanunova L. V. Slobozans'kij nauk.-sport. visn. [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2014, vol. 1, S. 92–98 s. (ukr)
- Stetsenko A. I. Pauerlifting [Powerlifting], Cherkasi, 2008, 459 p. (ukr)
- Referat : Istoriya viniknennya silovikh vidiv sportu na Ukraini [Abstract: The history of strength sports in Ukraine], Access mode : <http://www.ronl.ru/referaty/inostranny-yazyk/93263/>. (ukr)

Received: 07.11.2014.
 Published: 31.12.2014.

Тихорський Олександр Анатолійович: Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, м. Харків, 61058, Україна.

Тихорский Александр Анатольевич: Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Olexandr Tyhorskyu: Kharkiv State Academy of Physical Culture: st. Klochkivska, 99, Kharkov, 61058, Ukraine.

E-mail: tihorski_aleks@mail.ru

Дорофеева Татьяна Ивановна: к. фіз. вих., доцент; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, м. Харків, 61058, Україна.

Дорофеева Татьяна Ивановна: к. физ. восп., доцент; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Tatyana Dorofeeva: PhD (Physical Education and Sport), Associate Professor; Kharkiv State Academy of Physical Culture: st. Klochkivska, 99, Kharkov, 61058, Ukraine.

E-mail: dti_81@mail.ru

Джим Віктор Юрійович: Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, м. Харків, 61058, Україна.

Джим Виктор Юрьевич: Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Viktor Dzhym: *Kharkiv State Academy of Physical Culture: st. Klochkivska, 99, Kharkov, 61058, Ukraine.*

ORCID.ORG/0000-0002-4869-4844

E-mail: djimvictor@mail.ru

Бібліографічний опис статті:

Тихорський О. А. Особливості розвитку бодібілдингу в Україні та Харківській області / О. А. Тихорський, Т. І. Дорофєєва, В. Ю. Джим // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2015. – № 1(45). – С. 123–128. – [dx.doi.org/10.15391/sns.v.2015-1.022](https://doi.org/10.15391/sns.v.2015-1.022)

